

Йордан Радичков

Педея земя

Равно плато с лозя, под платото полегат склон, яки дъбове стоят потънали до колене в земята, сякаш рисувани от Веселин Стайков и турени тук за украса. Подир дъбовете започва гъста гора, изглежда, че Златю Бояджиев си е играл да я нашари, после малко ливади са се разпръснали, зад ливадите стои смълчана липова гора. Зелено жито наднича любопитно над черни угари, в ниското се вие коларски път, мястото е спокойно и равно. Две рошави кончета теглят каруца със сено по пътя, върху сеното седи човек, дими с цигара; в безветрието пушекът дълго се точи зад него. Приглушено кънтят дзиловите на колелетата, кончетата пръхтят и теглят товара към нисък навес. Струва ми се, че Стоян Венев е нарисувал тези кончета, каруцата със сеното и човека, дето дими с цигарата. Само някаква внезапна шега липсва, за да бъде всичко като у Стоян Венев.

Но ето я и шегата. Човекът възви внезапно и рязко, извика „Бре!“, каруцата със сеното се преобърна на равното, съвсем близко до навеса. Конете почнаха да цвилят и ритат, човекът се развика за нож, удряше се по бедрата, крещеше, че добичетата ще се издушат. Имах нож, правен от асеновградски майстор, според майстора ножът може да сече мотики така, както се секат тикви. Амунициите на конете бяха прорязани, добичетата се освободиха от впряга. „Човече – питам го, – защо преобърна каруцата на това равно място?“ – „Гяволетината – рече човекът – я преобърна. Гяволетината подпъна колелото и я обърна. Есенес на това място две коли с тикви се преобърнаха, все гяволетините ги преобърнаха.“ – „Ами къде са гяволетините?“ – „Тъдява трябва да са“ – почесва се човекът и започва да се оглежда.

Вместо дяволетини липов заек се вижда как подрипва в липовата гора. А мястото наистина е такова – само за гяволетини – закътано, нежно, с меки гънки, с чудно начупен терен, с разхвърляни купчини от големи дървета, кичури нисък шумак, леска и повет, коларски път, виеща се змиеобразно река, бляскаща тук и там между дърветата; гяволетините, ако са стари гяволетини, тъкмо такова място ще изберат да се прикриват, защото никой отникъде не може да ги забележи, а пък те виждат всичко като на длан.

Пътят върви помежду гората и ливадите, в гората се виждат много птичи гнезда, напомнят изоставени къщи със заковани дъски на прозорците. Сини тръни стърчат край пътя, към плодовете им ни пиле посяга, ни човек. Затова пък трънките посягат към минаващите овце – сума кичури вълна са оскубали от тях. Тези трънки са като недружелюбен човек, ни някой го поздравява, нито някой ще спре да го заговори, или

като лошо написана статия във вестник, окото на читателя само я докосва отгоре и отминава, да не би някой трън да го закачи, тъй както трънките са закачали минаващите овце... Извор по-нататък се вижда край пътя, крива пътека води до него, много свят се е отбивал край извора. Водата бълбука, движи се, ври, есенна шума спи на дъното на извора. По повърхността притичва водомерка, без да измокри краката си. Колко хора и животни са пили от извора, колко птици и диви зверове са зърнали своите отражения, преди да докоснат водата! И докато те се отдалечават от извора, техните отражения се отдалечават също така, носени от водата, навлизат в по-големи реки, спокойно и плавно се врязват в Дунава, за да продължат към морето.

Две неща могат да отбият човека от пътя: огънят и бистрият извор. Това си мисля, като гледам сиви останки от старо огнище край кладенчето. Стъквам малко дърва, малко суха шума под тях, една клечка кибрит, чува се шум, свистене и пукане – нещо се ражда върху изоставеното огнище, синя струйка дим попоглежда малко сънено и лениво, но лумва червен пламък подир нея, подгонва я, други пламъци заиграват около дървата, а аз стоя, гледам тази подвижна и топла магия и си мисля, че в момента стоя между две чудеса – между огъня и водата – че човек (дай боже да съм човек!) изпитва непрекъсната жажда и винаги има нужда от топлина. Меките гънки на котловината ме обграждат отвсякъде, на запад се е отворила една пролука, за да мога да видя очертан каменния масив на Балкана и за да може въображението да нарисува върху този каменен масив башибозук и Ботеви четници, дядо Йоцо, взрян в дефилето, баба Илийца с лодката и с четника и потъналия в барут Зли дол. Плод на въображението ли е това или наистина чак тук, в това закътано място, кажи-речи една педя земя, при по-голяма напрегнатост човек може да усети мириса на барут?

Огънят припламва и стихва като внезапна мисъл, почувствувала се неловко затуй, че е изпреварила другите мисли или че се е повдигнала с една педя нагоре. Човек може да стои така безкрайно, потънал в съзерцание. Бяла мъгла обгръща каменния масив в далечината, виденията изчезват, в гората една вейка си маха сама, като че ми се заканва нещо с пръст. Как тъй се раздвижи тази вейка и кой я раздвижи, не зная. Може би това е работа на гяволетините, дето обърнаха каруцата със сеното!

Изоставям заспиващия огън и извора. Изворът е все така жив, огънят се загръща в сива пелена, смалява се, но продължава да диша. Отпореде ми, сред ниски храсти и камъш, виждам как нещо ме наблюдава. Колкото повече го приближавам, толкова по-любопитно става окото му:

око на малко езеро, защитено от камъш, постоянно будно и отворено сред гората, око, което вижда всичко и знае всичко наоколо. Гледам да не затъна в камъша, заобикалям и тръгвам покрай реката. Вървя и имам чувството, че будното езерно око продължава да ме гледа. Обръщам се, то наистина ме гледа, но този път не ми се струва така бляскаво, ами има нещо металносиво в него. Поглеждам небето над себе си, небето е станало металносиво. То започва да сее ситна суграшица и се спуска все по-ниско и по-ниско над земята.

Вървя покрай брега на реката и се любувам на нейните чудни извивки. В първоначалния си вид тя е проявявала почти детско любопитство.. Тук е завила наляво примамена от скупчените червени глогини, после се е върнала малко назад, сетила се за нещо, постоляла е там, подълбала е малко високия бряг, подир което е хукнала, но за съвсем кратко време, защото пак нещо я е спряло или се е препънала във висок праг. Прагът е преодолян и извивка подир извивка, между ракитак и повет, край строените за почест дъбове, реката е вървяла, спирала се е, криволичела е, но ни за миг не е забравила, че трябва да стигне до голямата река и морето. Тъй и човекът криволичи в своя път, докато достигне голямата си цел. Някои успяват, други застиват в криволиците си, както застиват гънките върху вцепенено човешко лице... Та ето така ме води реката край себе си, сякаш човек ме е хванал за ръка и ме води.

Отскубвам се от тази река, излизам по склона покрай липовата гора. Ще поседя в ливадата, ще изпуша една цигара тютюн и ще погледам как суграшицата преминава в сняг и как първият сняг ще започне да застила земята. В края на долината човекът завършва копата със сено. Привързани за каруцата, конете стоят един до друг и мълчат. Снегът се засилава, моята педя земя се смалява. Не виждам вече нито лозята, нито дъбовете, нито будното езерно око; пък и то не ме вижда. Само пътят се очертава все повече и повече, най-напред той побелява. Седя, пуша, мисля си: педя земя, а в нея е отразено цялото ти отечество, тъй както в капка роса се отразява слънцето. Бил съм по други земи, с големи мерки ги мерят, на хектари и мили, на версти и километри, и трябва да кажа, че това са големи земи. Но никъде не съм видял земя, по-голяма от моята, защото това е земя, която измерваме с човешката педя.

КРАЙ

© 1980 Йордан Радичков

Източник: <http://bezmonitor.com>
Сканиране и разпознаване: Виктор, 2002

Публикация:

Йордан Радичков, ПЕДЯ ЗЕМЯ, Разкази

Редактор Цветан Николов

Технически редактор Таня Янчева

Коректор Красимира Костова

Дадена за набор на 13. IX. 1979 г.

Формат 32/84/108 Тираж 30 650 екземпляра

Печатни коли 16 Издателски коли 13,44

Подписана за печат на 16. I. 1980 г. Излязла от печат на 28. I. 1980 г. Цена с подвързия
– 1,93 лв. Цена с подвързия – 1,35 лв.

ДП „9 септември“ – София Поръчка 1302

Профиздат 1980

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2345>]